Digitális technika

I.
Alapok,
bináris számrendszer,
kódok

1.1. Alapfogalmak

Digitális jel

csak diszkrét (meghatározott) értékeket vehet fel,
szemben egy analóg jellel, amely bármilyen értékeket fel vehet
(egy minimum és egy maximum között)

digitális jel

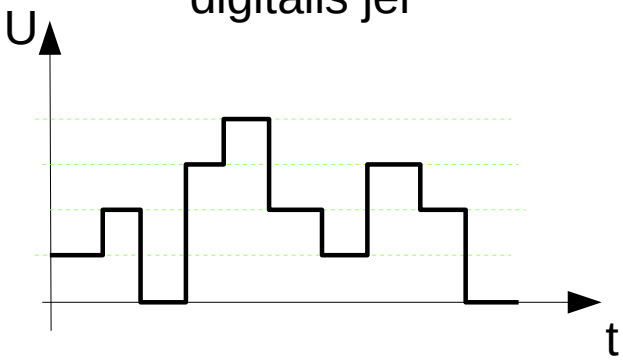

analóg jel

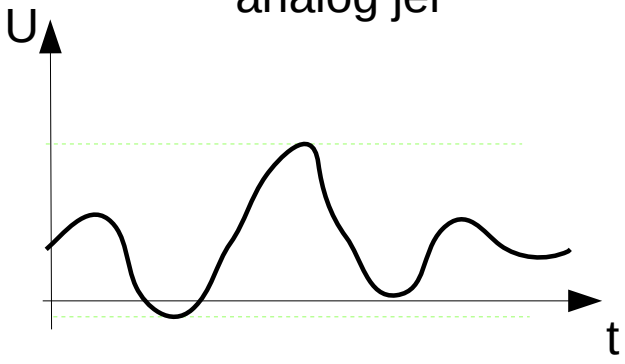

- Sok diszkrét érték is lehetne, de nehéz megvalósítani !!
- Két értékű rendszereket használunk → 0, 1

- Két értékű rendszerek leírására, tervezésére jó a logikai algebra (Boole-algebra),
  a számolás esetén pedig a 2-es számrendszer használható jól

1.1. Alapfogalmak

Logikai értékek

A digitális áramkörök azok logikai hálózatok →
leírásukra, tervezésükre a Boole-algebra használatos.

Két érték van:
hamis –> 0
igaz –> 1
(így használjuk, bár fordítva is hozzárendelhetnénk a számokat)

A gyakorlatban a két értékhez két különböző feszültség tartomány tartozik, ezeket L és H betűkkel jelöljük
(Low illetve High, alacsony és magas feszültség tartomány)

1 → H

0 → L

1.1. Alapfogalmak

Logikai hálózat

Több bemenettel, és akár több kimenettel rendelkező
logikai áramkör (digitális áramkör)

Két típusa van:
kombinációs hálózat és sorrendi hálózat (szekvenciális)

A kimenetek csak a
bemenetektől függenek.
időtől független !

A kimenetek nemcsak a
bemenetektől függenek,
hanem a hálózat állapotától is.
időtől függő !

Logikai hálózatok leírása → logikai függvényekkel →
'n' számú kimenet esetén 'n' db függvény (minden kimenethez egy függvény !!)

1.2. Számrendszerek

10-es számrendszer (decimális)

10 db számjegy → '0' '1' '2' '3' … '8' '9'

helyi értékek → … 10000 1000 100 10 1

tehát pl. a 7439 azt jelenti hogy van 7db 1000-esünk, meg 4 db 100-asunk, meg 3db 10-esünk és 9db 1-esünk

2-es számrendszer (bináris)

csak 2 számjegy !! → '0' és '1'

helyi értékek → … 256 128 64 32 16 8 4 2 1

pl. $1011_2 = 1*8+0*4+1*2+1*1 = 8 + 2 + 1 = 11_{10}$

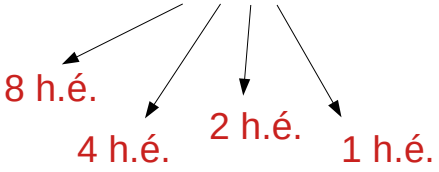

pl2. $1101101_2 = 1*64+1*32+0*16+1*8+1*4+0*2+1*1 = 64+32+8+4+1 = 109_{10}$

101011010_2= …... ? → 256 128 64 32 16 8 4 2 1 melyikből mennyi van?

$1*256 + 0*128 + 1*64 + 0*32 + 1*16 + 1*8 + 0*4 + 1*2 + 0*1 =$

$= 256+64+16+8+2 = 346_{10}$

1.2. Számrendszerek

Bit, byte

1db bináris számjegy (helyiérték) → bit (binary digit)
8 bit = byte 1024 bit = 1kilobit

10-es → 2-es átalakítás

Átváltás 10 számrendszerből 2-es számrendszerbe,
ha nem túl nagy szám (<1000) akkor egyszerűen összerakjuk, hogy
melyik helyi értékből kell 1db és melyikből 0db

pl. 348_{10} = …… $_2$? → 512 256 128 64 32 16 8 4 2 1 melyikből mennyi kell?

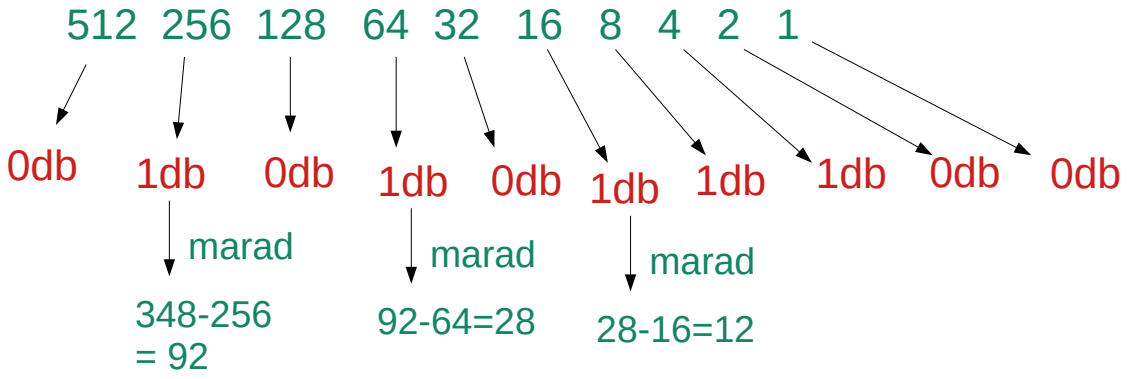

Megoldás: 0101011100_2

1.2. Számrendszerek

10-es → 2-es átalakítás másképpen

Algoritmussal:
sorozatos osztás 2-vel, és a maradékok adják a számjegyeket
(az először az utolsó számjegyet kapjuk meg, majd az előtte lévőt, …
és legvégül a legelsőt)

pl. 25_{10} = ….. $_2$? 25 → 12 → 6 → 3 → 1 → 0

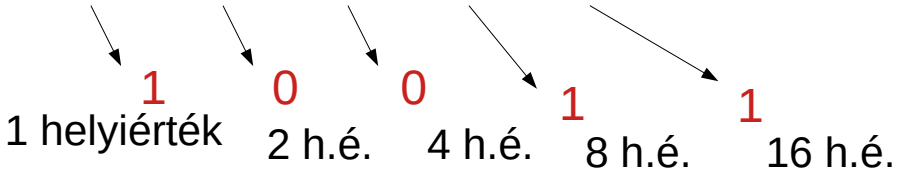

eredmény: 11001_2

1.2. Számrendszerek

16-os számrendszer (hexadecimális)

16 számjegy → '0' '1' '2' ….. '8' '9' 'A' 'B' 'C' 'D' 'E' 'F'

helyi értékek → … . 256 16 1

10 11 12 13 14 15

pl. $3A4_{16}$= 3*256+10*16+4*1=932

$1EC_{16}$ = …... ? → 256 16 1 melyikből mennyi van?

hexa → bináris konverzió:
számjegyenként 4 bitre !

pl. $2E_{16}$ → 00101110_2

0010 1110

bináris → hexa konverzió:
4 bites csoportokra osztás jobbról,
csoportonként hexa számjegyekké alakítás!

pl. 1111010111_2 → $3D7_{16}$

3 13 7

D

Miért használjuk a 16-os számrendszert ?
Mert nagy számokat egyszerűbb leírni így (kevesebb számjegy)
mint kettes számrendszerben

1.3. Gyakorló feladatok

Végezd el a számrendszerek közötti átváltásokat !

1. 11001010_2 = ……..…… $_{10}$
2. 106_{10} = ……..…. $_2$
3. 101011001_2 = ……...$_{10}$
4. 10110101011_2 = ……..$_{16}$
5. 189_{10} = ……..$_{16}$
6. $5F_{16}$ = ……..$_2$

1.3. Gyakorló feladatok

Megoldások

1. $11001010_2 = 1*128 + 1*64 + 1*8 + 1*2 = 202$
2. $106_{10} = 64 + 32 + 8 + 2 = 1101010_2$
3. $101011001_2 = 256 + 64 + 16 + 8 + 1 = 345$
4. $10110101011_2 = 5AB_{16}$
5. $189_{10} = 11*16 + 13*1 = BD_{16}$
6. $5F_{16} = 01011111_2$

1.4. Bináris kódok

Kód, kódolás

- Kód: egyezményes jelrendszer
- Kódolás: információ leírása valamilyen kódban
- A kód kódszavakból áll
- lehet:
  - alfanumerikus (betűk, számok)
  - numerikus (csak számok)
- Bináris kódok: csak '0' és '1' szám

Bináris kódok

Csak ’0’ és ’1’
Sokféle lehet !

- 'sima' bináris szám
- egyes komplemens kód
- kettes komplemens kód
- BCD kódok
- egylépéses kódok
- 1 az N-ből kódok
- hiba ellenőrző, hiba javító kódok

1.4. Bináris kódok

1 az N-ből kód

- minden kódszóban csak 1db bit 1-es értékű, a többi 0
  (vagy fordítva is lehet: csak 1db 0 minden kódszóban, a többi 1-es
- hátrány: pazarló (sok bit kell)

1 az 5-ből kód

0 → 00001
1 → 00010
2 → 00100
3 → 01000
4 → 10000

1 a 8-ból kód

0 → 00000001
1 → 00000010
2 → 00000100
3 → 00001000
4 → 00010000
5 → 00100000
6 → 01000000
7 → 10000000

1 a 10-ből kód

0 → 0000000001
1 → 0000000010
2 → 0000000100
3 → 0000001000
4 → 0000010000
5 → 0000100000
6 → 0001000000
7 → 0010000000
8 → 0100000000
9 → 1000000000

1.5. BCD kódok

BCD kódok

- binárisan kódolt decimális szám
- a tízes számrendszerű számot számjegyenként kódoljuk 4 bites csoportokban →
- 4 biten csak 10 számot (0-9) kódolunk le (6 kódszót nem használunk)
- több típusa van

Normál BCD kód

N-BCD

- normál bináris helyi értékek !
- 8-4-2-1 súlyozás
  - 0 → 0000
  - 1 → 0001
  - 2 → 0010
  - ....

	4 bit		
0	0000	N-BCD kódszó	0
1	0001		1
2	0010		2
3	0011		3
4	0100		4
5	0101		5
6	0110		6
7	0111		7
8	1000		8
9	1001		9
10	1010	érvénytelen N-BCD kódszó	
11	1011		
12	1100		
13	1101		
14	1110		
15	1111		

pl. 47_{10} = ……..$_{NBCD}$?

0100 0111 → = 01000111_{NBCD}

pl. 2. 11001010011_{NBCD} = ……..$_{10}$?

11001010011_{NBCD} = 653_{10}

6 5 3

1.5. BCD kódok

Három többletes kód

Stibitz, Excess3

8-4-2-1 súlyozású BCD, De !
minden decimális számhoz
3-al nagyobb bináris értéket rendel

0 → 0011
1 → 0100
2 → 0101
3 → 0110
...

pl. 47_{10} = ……..Stibitz ?

4+3 7+3

0111 1010 → = $01111010_{Stibitz}$

pl. 2. $11001010011_{Stibitz}$ = ……$_{10}$?

$11001010011_{Stibitz}$ = 320_{10}

6-3 5-3 3-3

4 bit

0	0000	érvénytelen Excess3 kódszó	
1	0001		
2	0010		
3	0011	Excess3 kódszó	0
4	0100		1
5	0101		2
6	0110		3
7	0111		4
8	1000		5
9	1001		6
10	1010		7
11	1011		8
12	1100		9
13	1101	érvénytelen Excess3 kódszó	
14	1110		
15	1111		

1.5. BCD kódok

Aiken kód

2-4-2-1 súlyozású BCD
(mintha a legelső bit is 2-es helyiértékű volna 8-as helyett)

- 0-4 számok → 1. bit 0
- 5-9 számok → 1. bit 1

0 → 0000	5 → 1011
1 → 0001	6 → 1100
2 → 0010	7 → 1101
3 → 0011	8 → 1110
4 → 0100	9 → 1111

pl. 47_{10} = ……Aiken ?

0100 1101 → = 01001101_{Aiken}

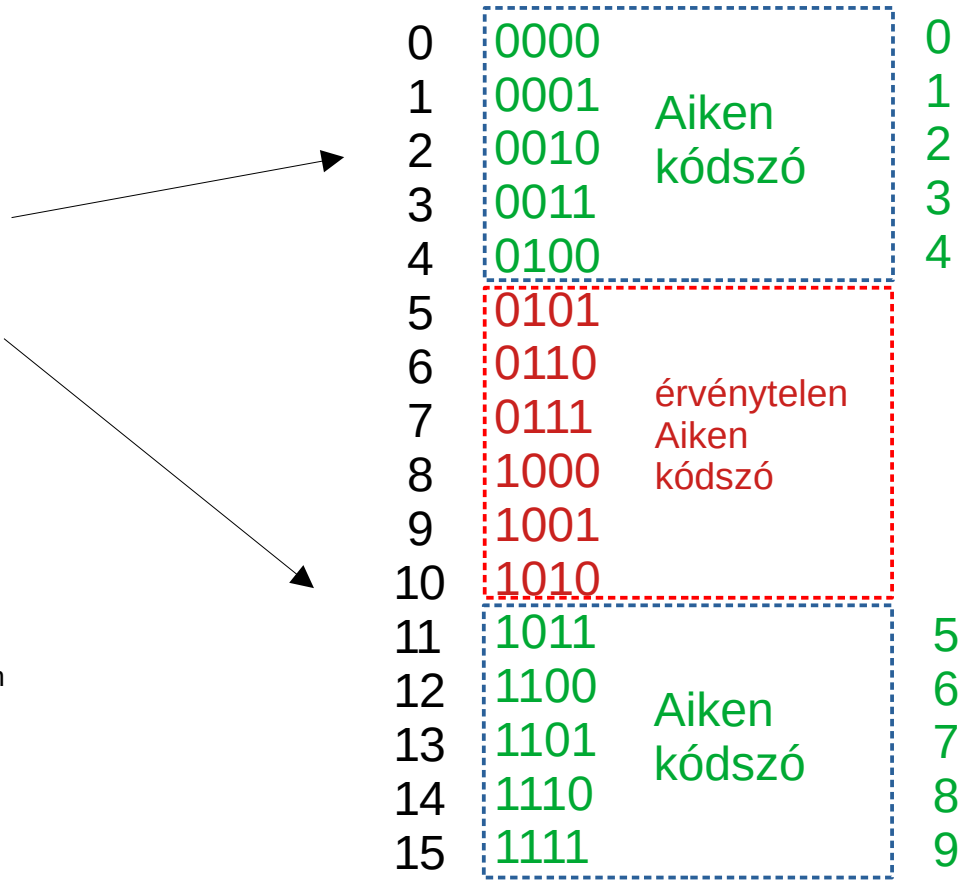

1.6. Egylépéses kódok

Egylépéses kódok

- ciklikusan permutált kódok
- az egymást követő kódszavak csak 1 bitben térnek el egymástól

Gray kód (2 bites)

0 → 00
1 → 01
tükrözés
2 → 11
3 → 10

Gray kód (3 bites)

0 → 000
1 → 001
2 → 011
3 → 010
tükrözés
4 → 110
5 → 111
6 → 101
7 → 100

Gray kód (4 bites)

0 → 0000
1 → 0001
2 → 0011
3 → 0010
4 → 0110
5 → 0111
6 → 0101
7 → 0100
tükrözés
8 → 1100
9 → 1101
10 → 1111
11 → 1110
12 → 1010
13 → 1011
14 → 1001
15 → 1000

1.6. Egylépéses kódok

Normál Gray kód

N-Gray

- BCD kód is egyben !

0 → 0000	5 → 0111
1 → 0001	6 → 0101
2 → 0011	7 → 0100
3 → 0010	8 → 1100
4 → 0110	9 → 1101

N-BCD → N-Gray

pl. 0 1 1 0

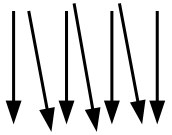

XOR

0 1 0 1

1.6. Egylépéses kódok

Johnson kódok

- a 0 értékű kód először jobbról feltöltődik 1-ekkel, majd a csupa 1 bites kódszó után 0 értékekkel

- több variációja létezik, a bitszámban különböznek

4 bites Johnson kód

0 → 0000
1 → 0001
2 → 0011
3 → 0111
4 → 1111
5 → 1110
6 → 1100
7 → 1000

5 bites Johnson kód

0 → 00000
1 → 00001
2 → 00011
3 → 00111
4 → 01111
5 → 11111
6 → 11110
7 → 11100
8 → 11000
9 → 10000

1.7. Gyakorló feladatok

1. Végezd el az átváltásokat (10-es számrendszer és BCD kód között) !

   a. 389_{10} = ……..…….....NBCD

   b. 587_{10} = ……..…….....Stibitz

   c. 100010010111_{NBCD} = ……..10

   d. $100001011001_{Stibitz}$ = ……..10

2. Milyen kódban lehetnek az alábbi számok ? (normál BCD vagy Stibitz kód ?)
   Add meg milyen számot kódolnak (10-es számrendszer)!

   a. $10110010110_{?}$ = ……..10

   b. $11010111010_{?}$ = ……..10

   c. $10101111100_{?}$ = ……..10

   d. $11010000111_{?}$ = ……..10

1.8. Negatív számok

Negatív számok ábrázolása

az előjel ábrázolására/tárolására → plusz egy előjel bit (a legelső)
előjel bit: 0 → pozitív szám 1 → negatív szám
de ez még nem elég, a műveletvégzés így még okozhat hibákat !
pl. +2 és -2 összeadása → 0010+1010=1100 → -4 !!!

előjel

A negatív számokat 2-es komplemens kódban ábrázoljuk
2-es komplemens kód: a megfelelő pozitív szám bitenkénti negáltja, majd utána a számhoz hozzáadunk még 1-et

pl. 4 bites számok (ebből az első előjel)

0 → 0000	
1 → 0001	-1 → 1111 (0001 → 1110 → 1111)
2 → 0010	-2 → 1110 (0010 → 1101 → 1110)
3 → 0011	-3 → 1101 (0011 → 1100 → 1101)
4 → 0100	-4 → 1100 (0100 → 1011 → 1100)
5 → 0101	-5 → 1011 (0101 → 1010 → 1011)
6 → 0110	-6 → 1010 (0110 → 1001 → 1010)
7 → 0111	-7 → 1001 (0111 → 1000 → 1001)
	-8 → 1000 (1000 → 0111 → 1000)

1.8. Negatív számok

Másik oldalról a negatív számok használata felére csökkenti a használható számtartományt !
pl. ha 8 bites számokkal dolgozunk akkor két eset lehetséges

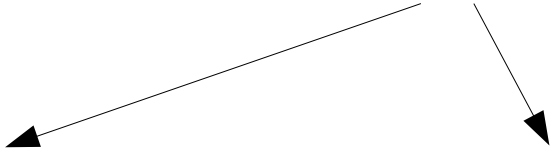

Csak pozitív számokat használunk!
tehát:
0 → 00000000
1 → 00000001
2 → 00000010
3 → 00000011
4 → 00000100
……
253 → 11111101
254 → 11111110
255 → 11111111

Pozitív és negatív számokat használunk!
Tehát:
0 → 00000000
1 → 00000001
2 → 00000010
……
126 → 01111110
127 → 01111111
-1 → 11111111
-2 → 11111110
-3 → 11111101
……
-127 → 10000001
-128 → 10000000